

POŘEŠÍN, okr. Český Krumlov, Jihočeský kraj

Zříceniny středověkého hradu

13.–15. století

Význam: Lokalita představuje rozsáhlé zříceniny trojdílného hradu, který byl na konci svého života záměrně vypálen a pobořen. V předpolí hradu jsou patrné stopy po těžbě kamene, úseky zaniklých cest různého stáří a pozůstatky mlýnského náhonu.

Historie: Archeologické nálezy *datují počátky *hradu, vystavěného jako opěrný a správní bod na majetcích Bavorů ze Strakonice, do samého závěru 13. století. Do psané historie vstoupil Pořešín až 4. března 1312. Na konci 20. let 14. století upadl zájem pánů ze Strakonice o místní državy a r. 1317 směnili Bavor III. hrad se spřízněným rodem za hrad Vitějovice. V rukou pánů z Vitějovic, kteří se záhy začali po Pořešíně psát, zůstal hrad více než jedno století.

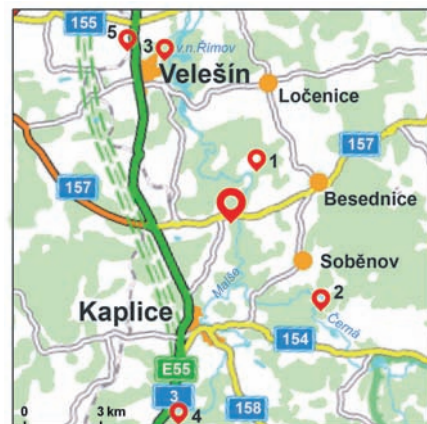
Nejvýznamnějším příslušníkem rodu pánů z Pořešína byl Markvart I.,

který započal svou kariéru v rožmberských službách, ale po r. 1375 je uváděn na královském dvoře jako hofmistr císařovny Elišky Pomořanské, poslední manželky Karla IV. Období největšího rozkvětu hradu je možné spojovat právě s jeho osobou. V této době získal Pořešín dnešní rozsah i podobu a zařadil se mezi přední stavební realizace své doby. Po smrti Markvarta I. se v prosinci 1416 ujal majetku jeho vnuk Markvart II.; tehdy ale již společenská a ekonomická situace nebyly pro hrad příznivé. V r. 1423 oblehl Pořešín Jan Žižka a několik Markvartových služebníků se mu jej neúspěšně pokoušelo vydat. Nelze vyloučit, že s touto událostí souvisí také kolekce střel do kuše, včetně jedné střely do katapultu, nalezená ve svahu před vnější hranou prvního příkopu.

Osud hradu po smrti Markvarta II. není zcela jasný. Je pravděpodobné,

↑ Zaniklý těžební areál v předpolí hradu. Foto Z. Kačerová, 2014.

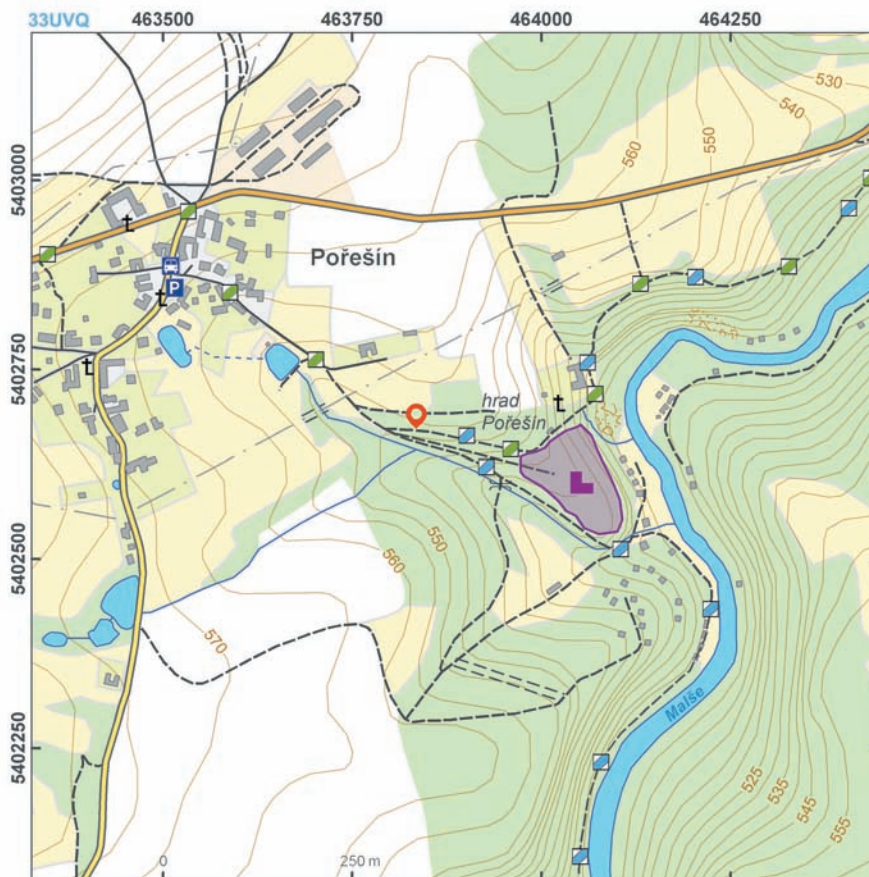
□ Plán lokality podle Durdík 2008; doplnil a upravil J. Hložek.

že panství bylo částečně rozděleno: po určitou dobu zůstal hrad a část jeho příslušenství v držení Hrocha z Maršovic, zatímco jinou část majetků odkázal Markvart Smilovi z Křemže. Tato situace se podstatně změnila po zásahu Oldřicha z Rožmberka, který se pořešinského panství, neznámo přesně kdy, zmocnil. Po smrti Jana a Hroška, synů Hrocha z Maršovic, si Oldřich z Rožmberka vyprosil na císaři Zikmundovi tzv. právo odúmrti na pořešinský majetek. Císař na jeho žádost skutečně vydal r. 1434 listinu, již mu potvrdil držbu hradu s veškerým příslušenstvím. Je však možné, že v době vydání listiny byl již Pořešín v troskách. Spory o nároky na někdejší části panství se pak táhly až do 60. let 15. století.

Oldřich z Rožmberka hrad záměrně vypálil a pobořil. Pozůstatky katastrofálního požáru i bouracích prací jsou patrné na většině dochovaných hradních staveb. Líce zdí jsou do růžova propálené a místy jsou na zdivu patrné vypálené otisky dřevěných konstrukcí.

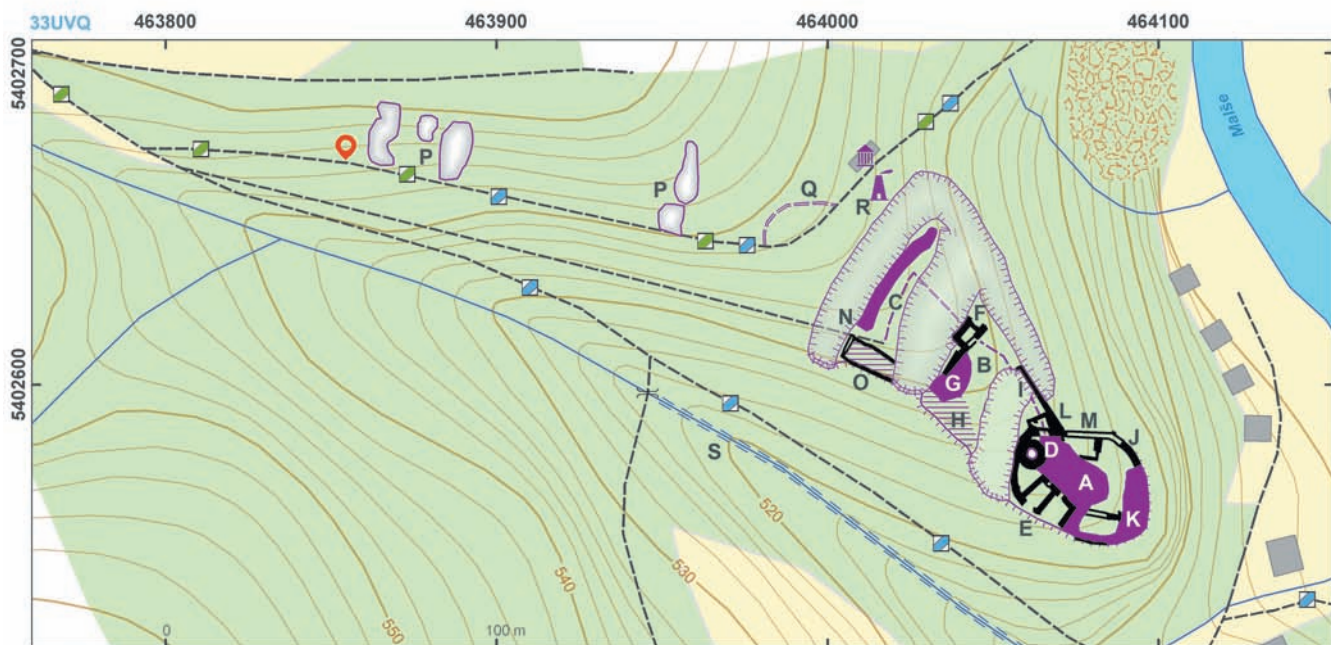
Popis: Hrad byl založen na výrazném ostrohu s nadmořskou výškou 525 m, který obtéká na severovýchodní a východní straně řeka Malše; na jižní a jihozápadní straně chránilo Pořešín strmé údolí jejího levobřežního přítoku. Nejstarší podoba hradu patřila tzv. *bergfritovému typu. V té době dominovala čelu hradního jádra (**A**), které bylo obehnané kamennou hradbou, okrouhlá útočištná věž – *bergfrit (**D**). Není možné vyloučit, že menší dvouprostorový palác (**E**) situovaný podél jihozápadní strany hradního jádra, který byl vytápen v úrovni prvního patra krbem, patřil rovněž k nejstarší zástavbě.

Na přístupové straně zajišťovalo hrad obdélné *předhradí (**B**). K jeho čelní hradbě se na vnitřní straně přikládala větší kamenná stavba, jejímž pozůstatkem je mohutný suťový kužel (**G**), který nasedá na vnitřní líc čelní hradby. V sousedství této stavby stála druhá věžovitá *brána (**F**), která nahradila starší *bránu kulisovou. Spíše lehčí zástavba byla připojena také k jihozápadní straně dnešního druhého předhradí – v jejím místě jsou dochovány výrazné plošiny (**H**) kopírující průběh obvodové hradby. Vyústění

třetího příkopu (**I**), který odděloval hradní jádro od předhradí, bránila v mladším období uzavírací hradba.

Hradní jádro i druhé předhradí prošly velmi složitým stavebním vývojem. Ve své vrcholné podobě, kterou hradu vtiskla přestavba Markvarta I. v polovině 14. století, se hrad změnil na méně obvyklý typ s plášťovou hradbou. K vysoké, byť poměrně slabé obvodové hradbě (**J**) jádra hradu se přikládala další zástavba (**K**), přičemž většina obvodu hradního jádra tak byla zcela zastavěna. Hradnímu jádru

i nadále, a to až do okamžiku jeho zániku, dominovala okrouhlá věž, jejíž hmotu však částečně skrývala vysoká plášťová hradba. Ve prospěch tohoto předpokladu hovoří šikmé vedení *špalety nejmladší fáze třetí brány (**L**) i podoba severního nárožního objektu, který je interpretován jako hradní kuchyně (**M**). Původ takového hradního typu je možné hledat v Dolním Rakousku, Burgenlandu, na Moravě a ve Slezsku a touto přestavbou se z původně opěrného a správního bodu stal rezidenční objekt jednoho z předních šlechticů své doby.

Rozsáhlé stavební úpravy Markvarta I. se dotkly nejen hradního jádra a dnešního druhého předhradí, ale také bezprostředního předpolí hradu. Zde vzniklo z důvodu zvyšujících se nároků kladených na středověký hrad nové první předhradí (**C**), zajištěné

příkopem, před jehož vnější hranu byl navršen *val. První předhradí bylo přístupné nejspíše jednoduchou kulisovou branou, před kterou je dochována skalní mostnice (**N**). Celou západní část předhradí zaujala rozměrná budova (**O**), přisazená k severozápadnímu nároží obvodové hradby. Budova, přístupná z prostoru prvního předhradí, byla v jihovýchodní části přízemní, v části severozápadní pak patrová. Do úrovně prvního patra byla vestavěna zateplená komora pleťené konstrukce.

Poklidnost doby, v níž se tato razantní přestavba hradního areálu odehrávala, ilustruje poměrně malá síla zděných konstrukcí jádra hradu i obou předhradí. Kromě pozůstatku plášťové hradby je tato skutečnost nejzřetelnější v prostoru severozápadního nároží prvního předhradí, kde čelní

hradba, tvořící zároveň severní zeď budovy se zateplenou komorou, dosahovala síly pouhých 80 cm. Nároží bylo navíc vyztuženo dřevěnou kleštinou, která ve zdivu zanechala dobře patrný negativ. Podmínky, z nichž hrad vzešel, významně ovlivnily i koncepci obrany, která zůstávala zcela pasivní. Spočívala pouze na příkopech a poměrně slabých obvodových hradbách, které byly navíc na několika místech, zejména v prostoru hradního jádra, náchylné ke statickým poruchám.

Povrch severozápadní části stoupajícího předpolí hradu je pokryt méně výraznými terénními relikty (**P**), jež je možné spojovat se středověkým lámáním stavebního kamene. Vedle současné přístupové cesty k hradu, která vede v závěru souběžně s prvním příkopem, je viditelný krátký úsek historické *úvozové cesty (**Q**). Ta

směřovala k zaniklé vápenické peci (**R**) z doby výstavby první fáze hradu, odkryté na vnější hraně prvního příkopu. V tomto prostoru byly archeologicky zkoumány pozůstatky provozně-zpracovatelského areálu v podobě slabé *kulturní vrstvy s drobnými železnými předměty a zlomky keramiky, datovanými do konce 13. či na přelom 13. a 14. století. Nálezy keramiky na hraně plošiny nad hradem dokládají, že byl využíván i tento prostor. Jihozápadně od hradu v protilehlém svahu jsou dochovány pozůstatky zaniklého mlýnského náhonu (**S**).

Před čelem hradu bylo v r. 2012 otevřeno muzeum věnované archeologickým nálezům z hradů Pořešína a Velešína a z tvrze Tiché. Součástí muzea je také replika hrnčířské pece, rekonstrukce hradní kovárny či nedávno dokončené středověké kuchyně. Na hradě jsou pravidelně pořádány kulturní akce věnované různým aspektům života ve středověku. [jhl]

Literatura: Menclová 1972b; Sedláček 1994; Durdík – Sušický 2002; Durdík 2008, 2009.

Navigační bod: N 48°46'33.44", E 14°30'28.91".

Přístup: Z doporučeného místa parkování u rozcestníku „Pořešín“ po zelené turistické značce směrem k rozcestníku „Pořešín-zřícenina“ a dále po zelené značce k hradu.

Rizika: Prakticky žádná, hradní areál je systematicky udržován. Návštěvnícká trasa je doplněna o informační panely. Terénní relikty zaniklých komunikací a těžebních prací jsou dochovány ve vysokém, dobře přehledném lese.

Okolí: [1] Malče (CK), mohylník: N 48°47'47.73", E 14°31'44.94" (2,7 km).

[2] Děkanská Skaliny (CK), zřícenina hradu Sokolčí: N 48°44'47.26", E 14°33'13.65" (4,5 km).

[3] Sedlce (CB), zřícenina hradu Velešín: N 48°49'55.24", E 14°28'46.52" (6,7 km).

[4] Suchdol u Bujanova (CK), zřícenina hradu Louzek: N 48°42'13.53", E 14°28'50.48" (8,3 km).

[5] Prostřední Svince-Holkov (CK), kamenný most koněspřežné dráhy: N 48°50'22.54", E 14°27'09.72" (8,3 km).

↑ Hradní jádro v pohledu od severu. Nalevo nádvoří zeď nejstaršího hradního paláce; napravo torzo bergfritu. Foto. Z. Kačerová, 2014.

↙ Hradní areál v pohledu od západu. Foto Z. Kačerová, 2014.

↓ Rekonstrukce stavební podoby hradu na konci 14. století. Model vytvořil J. Krampera na základě podkladů T. Durdíka. Foto R. Kocanda, 2012.

Archeologický atlas Čech

Vybrané památky od pravěku do 20. století

Archaeological Atlas of Bohemia

Selected sites from prehistory to the 20th century

Martin Kuna

a kolektiv:

Alžběta Danielisová, Dagmar Dreslerová, Jan Hasil,
Josef Hložek, Michaela Langová, Jan Mařík,
David Novák, Čeněk Číšecký, Zuzana Kačerová,
Eva Čepeláková, Judita Korteová, Dana Křivánková,
Petra Maříková Vlčková, Zdeněk Mazač, Jitka Říhová

Překlad resumé David J. Gaul

Revize překladu Zuzana Maritzová, Petra Maříková Vlčková

Vydal

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1

a

Nakladatelství Academia, Středisko společných činností

AV ČR, v. v. i., Vodičkova 40, 110 00 Praha 1,

s podporou programu NAKI Ministerstva kultury ČR

Redakce neperiodických tisků

(Archeologický ústav AV ČR, Praha) Filip Laval

Fotografie na obálce Zuzana Kačerová

Logo AMČR Petr Kincl

Obálka, grafická úprava, sazba a zlom Zdeněk Mazač

Tisk Těšínská tiskárna, a.s.,

Štefánikova 1828/2, 737 01 Český Těšín

Vydání druhé, 2015

Ediční číslo 11779

ISBN 978-80-87365-82-3 (Archeologický ústav AV ČR, Praha)

ISBN 978-80-200-2526-5 (Academia)

Objednávky – Orders – Bestellungen:

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1, Česká republika

Fax: +420 257532288, knihovna@arup.cas.cz

Knihu můžete zakoupit v síti knihkupectví Academia,

na www.academiaknihy.cz nebo v knihovně

Archeologického ústavu AV ČR v Praze.